

LIETUVOS MOKSLO TARYBOS

NUTARIMAS DĖL ATVIROSIOS PRIEIGOS PRIE MOKSLO PUBLIKACIJŲ IR DUOMENŲ GAIRIŲ PATVIRTINIMO

2016 m. vasario 29 d. Nr. VIII-2
Vilnius

Lietuvos mokslo taryba (toliau – Taryba), vadovaudamasi Europos Komisijos 2012 m. liepos 17 d. rekomendacija dėl prieigos prie mokslinės informacijos ir tos informacijos išsaugojimo (2012/417/ES), atsižvelgdama į 2012 m. UNESCO atvirosios prieigos vystymo ir skatinimo politikos gaires ir į 2015 m. Mokslo Europos atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų principus, įgyvendindama uždavinius, nustatytus Lietuvos mokslo tarybos nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gruodžio 22 d. nutarimu Nr. XI-625 „Dėl Lietuvos mokslo tarybos nuostatų patvirtinimo“, siekdama įgyvendinti Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymo 45 straipsnio nuostatas bei veikdama kaip institucija atsakinga už atvirosios prieigos politikos koordinavimą nacionaliniu mastu,

n u t a r i a:

1. Patvirtinti Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gaires (toliau – Gairės) (pridedama).
2. Taikyti Gairių nuostatas Tarybos remiamos veiklos projektams, kuriems įgyvendinti konkursai skelbiami po šių gairių įsigaliojimo dienos.
3. Nustatyti Gairių įgyvendinimui pereinamąjį laikotarpį iki 2020 m. gruodžio 31 d. Pereinamojo laikotarpio metu, nustačius Gairių nuostatų nesilaikymo atvejų, taikyti tik įspėjamąsias priemones.
4. Atlikti tarpinį šių Gairių poveikio ir pasiektos pažangos įvertinimą iki 2018 m. gegužės 1 d. ir, atsižvelgus į Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gairių taikymo praktiką ir poreikį, jas tikslinti.

Tarybos pirmininkas

Dainius H. Pauža

PATVIRTINTA
Lietuvos mokslo tarybos
2016 m. vasario 29 d. nutarimu Nr. VIII-2

ATVIROSIOS PRIEIGOS PRIE MOKSLO PUBLIKACIJŲ IR DUOMENŲ GAIRĖS

I SKYRIUS POLITINĖS NUOSTATOS

1. Lietuvos mokslo taryba (toliau – Taryba) remia Europos Sąjungos politiką¹ dėl atvirosios prieigos prie mokslinių tyrimų rezultatų, gautų už viešąsias lėšas, ir galimybes vartotojui juos gauti be jokių finansinių, techninių ar teisinių apribojimų.

2. Taryba pritaria galimybei laisvai atlikti paieškas atvirosios prieigos publikacijose ir (ar) su jomis susijusiuose duomenyse, taip pat pritaria šių mokslo rezultatų pakartotinio panaudojimo (pernaudojimo) galimybei naudojant automatines dokumentų turinio analizės priemones tiek, kiek tai neprieštarauja autorių ir kitų šalių teisėms.

3. Taryba remia ir imasi priemonių dalyvauti bendrame pasaulio ir Europos Sąjungos šalių atvirosios prieigos sąjūdyje, inicijuotame ir palaikomame UNESCO², Europos Komisijos, Europos mokslo tarybos³, Mokslo Europos⁴, Europos universitetų asociacijos⁵ ir kitų organizacijų bei judėjimų, ir taip prisideda prie tyrėjams ir tyrimų rezultatams keliamų reikalavimų harmonizavimo Europos Sąjungoje.

4. Taryba siekia skleisti informaciją apie atvirąją prieigą ir jos naudą tarp politikos formuotojų, mokslininkų ir žinių vadybininkų, palaiko ir remia pasaulines, nacionalines, regionines ir institucines atvirąją prieigą skatinančias iniciatyvas.

5. Taryba skatina Lietuvos mokslo ir studijų institucijas, infrastruktūras ir kitas susijusias organizacijas pasitvirtinti savo atvirosios prieigos prie mokslo rezultatų politikos nuostatas ir mokslo duomenų valdymo tvarkas.

6. Atsiliepdama į Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos Horizontas 2020 atvirosios prieigos nuostatas⁶, Taryba parengė Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gaires (toliau – Gairės).

¹ Europos Komisijos 2012 m. liepos 17 d. rekomendacija dėl prieigos prie mokslinės informacijos ir tos informacijos išsaugojimo (2012/417/ES) - <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012H0417&from=LT>

² UNESCO Atvirosios prieigos politikos plėtros ir skatinimo gairės – <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/policy-guidelines-for-the-development-and-promotion-of-open-access/>

³ Atvirosios prieigos gairės tyrėjams, finansuotiems Europos mokslo tarybos – https://erc.europa.eu/sites/default/files/document/file/open_access_policy_researchers_funded_ERC.pdf

⁴ Mokslo Europos atvirosios prieigos principai prie mokslo publikacijų – http://www.scienceurope.org/uploads/PublicDocumentsAndSpeeches/WGs_docs/SE_POA_Pos_Statement_WEB_FINAL_20150617.pdf

⁵ Europos universitetų asociacijos gairės dėl atvirosios prieigos prie mokslinių publikacijų: <http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/eua-roadmap-on-open-access-to-research-publications>

⁶ Atvirosios prieigos gairės prie mokslinių publikacijų ir tyrimų duomenų Horizonte 2020 – http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/hi/oa_pilot/h2020-hi-oa-pilot-guide_en.pdf

II SKYRIUS GAIRIŲ TIKSLAS, SIEKINIAI, TAIKYMO SRITIS

7. Gairių tikslas – pateikti Lietuvos mokslo ir studijų institucijoms ir tyrėjams, vykdančioms mokslinių tyrimų ir sklaidos projektus, bendruosius principus dėl atvirosios prieigos suteikimo prie mokslo publikacijų ir duomenų, gautų už viešąsias lėšas.

8. Gairėmis siekiama:

8.1. užtikrinti mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą ir mokslinių žinių apykaitą;

8.2. skatinti didesnį mokslininkų bendradarbiavimą ir mažinti galimai vienodų ir nekoordinuotų tyrimų skaičių;

8.3. didinti mokslinių tyrimų rezultatų patikimumą, skaidrų duomenų gavimą ir palaikymą, puoselėti akademinę etiką;

8.4. palengvinti sąveiką tarp mokslo ir verslo, mokslo ir politikos formuotojų bei socialinių partnerių;

8.5. sudaryti sąlygas didesnei mokslo rezultatų socialinei bei ekonominei grąžai.

9. Gairės taikomos Tarybos finansuojamų mokslinių tyrimų ir sklaidos projektų (toliau – projektai) mokslo publikacijoms, kurių pavyzdinės galimos rūšys suprantamos taip, kaip nustatyta Tarybos pirmininko įsakymu (įsakymais)⁷, išskyrus techninę dokumentaciją, ir projektų įgyvendinimo metu gautiems duomenims, išskyrus atvejus, nurodytus 24 punkte.

III SKYRIUS SĄVOKOS

10. Gairėse vartojamos šios sąvokos:

10.1. **Atviroji prieiga prie mokslo publikacijų ir duomenų** (*angl. Open Access*) (toliau – atviroji prieiga) – nemokama ir nevaržoma prieiga internete prie mokslinių publikacijų, tyrimų duomenų ir kitos publikuotos bei nepublikuotos kokybiškos recenzuotos mokslinių tyrimų medžiagos, kurią kiekvienas vartotojas gali laisvai skaityti, kopijuoti ir atlikti automatizuotą turinio analizę⁸ nepažeisdamas autorinių teisių.

10.2. **Atvirosios prieigos talpykla** (toliau – talpykla) – techninė infrastruktūra, kurioje saugomos ir atveriamos mokslo publikacijos ir (ar) su jomis susiję ar atskirai pateikti mokslinių tyrimų duomenys kartu pateikiant metaduomenis. Talpyklos gali būti nacionalinės, institucinės, teminės ar specializuotos, plačiai pripažįstamos atitinkamos mokslo srities akademinės bendruomenės.

10.3. **Atvirosios prieigos žurnalai** – elektroniniai moksliniai žurnalai, kurių visi straipsniai yra recenzuoti ir atvirai, be papildomų mokesčių vartotojui, prieinami internete. Vartotojas, jeigu leidžia kūrybinių bendrijų licencijos (*angl. trumpinys CC-BY*), gali šių straipsnių pagrindu kurti išvestinius kūrinius.

10.4. **Duomenys** – mokslinių tyrimų metu sukaupti ir (ar) gauti rezultatai, kurie gali būti pateikiami ir atveriami drauge su jais pagrįstomis publikacijomis arba laikomi talpyklose, prieigą prie kurių numato talpyklą administruojanti institucija. Duomenys turi turėti identifikatorių ir metaduomenis.

⁷ Pavyzdinis humanitarinių ir socialinių mokslų sričių mokslo ir sklaidos projektų galimos produkcijos sąrašas, patvirtintas Tarybos pirmininko 2014 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. V-218;

Pavyzdinis fizinių, biomedicinos, technologijos ir žemės ūkio mokslo sričių mokslo ir sklaidos projektų galimos mokslinės ir (ar) technologinės produkcijos sąrašas, patvirtintas Tarybos pirmininko 2014 m. spalio 31 d. įsakymu Nr. V-217.

⁸ Daugiau apie automatizuotą turinio analizę –

http://www.scienceeurope.org/uploads/PublicDocumentsAndSpeeches/WGs_docs/SE_Briefing_Paper_textand_Data_web.pdf

10.5. **Duomenų valdymo planas** – projekto duomenų kaupimo, saugojimo ir jų prieinamumo dokumentas, kuriame nurodoma, kas bus daroma projekto metu ir jam pasibaigus, kad duomenys būtų kaupiami saugiai ir patikimai; kaip ir kokiomis sąlygomis jie bus prieinami pakartotiniam naudojimui, jei tik nėra tam prieštaraujančių teisinių, etinių ar saugumo priežasčių; kada ir kaip jie bus atveriami kitiems vartotojams; kokie standartiniai metaduomenys bus naudojami juos aprašant; kaip gauti duomenys bus tvarkomi ir atnaujinami; kurie duomenys bus skirti ilgalaikiam, o kurie – trumpalaikiam saugojimui, pastaruoju atveju nurodant kada ir kaip duomenys bus sunaikinami.

10.6. **Identifikatorius** – unikalus ir nuolatinis skaitmeninis objekto identifikatorius (*angl. Digital Object Identifier*), kuris naudojamas mokslinės informacijos vienetui atpažinti skaitmeninėje erdvėje.

10.7. **Embargo laikotarpis** – laikotarpis nuo mokslo rezultatų (dažniausiai – publikacijos) paskelbimo iki to laiko, kai leidėjas leidžia publikuotą tekstą paskelbti talpykloje ar kitaip suteikti prie jo atvirąją prieigą.

10.8. **Hibridiniai žurnalai** – moksliniai žurnalai suteikiantys atvirąją prieigą tik prie atskirų straipsnių, kurių autoriai arba juos finansuojančios institucijos yra apmokėję leidybos išlaidas, o prieiga prie likusių straipsnių suteikiama tik prenumeratoriams už prenumeratos mokesį.

10.9. **Metaduomenys** – struktūriškai apibrėžta informacija, kuri apibūdina, paaiškina dokumentą ar informacinį išteklių, nurodo jo buvimo vietą arba kitokiu būdu palengvina jo suradimą, naudojimą arba valdymą. Tai apima antraštę, autorių ir jo darbovietę, tyrimo finansuotoją, publikavimo laiką ir vietą, leidinio antraštę ir kt.

IV SKYRIUS ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLO PUBLIKACIJŲ

11. Atviroji prieiga prie mokslo publikacijų vykdoma pateikiant jas talpyklose ir (ar) atvirosios prieigos žurnaluose.

12. Visos projektų mokslo publikacijos turi būti laikomos talpykloje ir archyvuojamos. Skaitmeninės publikacijų kopijos turi būti pateiktos talpyklai iš karto po priėmimo publikuoti. Talpykla suteikia pateiktoms publikacijoms identifikatorių ir iš karto atveria jų metaduomenis. Publikacijų metaduomenys turi būti visiškai atviri, prieinami paieškai ir automatizuotai nuskaitomi, net kai mokslo publikacijai taikomas embargo laikotarpis.

13. Paskelbus mokslo publikacijas, talpyklose esančios jų kopijos turi turėti nuorodas į oficialiai paskelbtas versijas.

14. Projektų mokslo publikacijos, jei nėra numatyto embargo laikotarpio, turi būti atveriamos iš karto po pateikimo talpyklai.

15. Atvirajai prieigai prie biomedicinos, fizinių, technologijos ir žemės ūkio mokslų sričių mokslo publikacijų gali būti taikomas 6 mėnesių embargo laikotarpis, o prie humanitarinių ir socialinių mokslų sričių mokslo publikacijų – 12 mėnesių embargo laikotarpis.

16. Publikacijų autoriams ir (ar) jų institucijoms rekomenduojama tartis su leidėjais dėl aukščiau nurodytų principų įgyvendinimo arba pasirinkti kitą žurnalą, kuris leistų užtikrinti šių Gairių reikalavimų laikymąsi.

17. Straipsnių paruošimo leidybai mokesčiai (*angl. article processing charges, APC*), knygų paruošimo leidybai mokesčiai (*angl. book processing charges, BPC*) ir išlaidos, publikuojantis atvirosios prieigos žurnaluose ar leidžiant atvirosios prieigos knygas, gali būti dengiami Tarybos finansuojamų projektų lėšomis ir numatomi projekto išlaidų sąmatoje.

18. Išlaidos už publikacijų atvėrimą hibridiniuose žurnaluose nėra dengiamos Tarybos projektų lėšomis.

19. Visos knygos ir straipsniai, publikuoti atvirosios prieigos žurnaluose, už kuriuos buvo sumokėti straipsnių ir (ar) knygų paruošimo leidybai mokesčiai, turi būti skelbiami su kūrybinių bendrijų licencija CC-BY (*angl. Creative Commons CC-BY*)⁹.

V SKYRIUS ATVIROJI PRIEIGA PRIE DUOMENŲ

20. Projekto vadovas turi užtikrinti projekto įgyvendinimo metu gautų duomenų išsaugojimą skaitmeniniu formatu, o pasibaigus projektui – perdavimą saugoti institucijai ir (ar) pateikimą talpyklai. Duomenys turi būti išlaikyti ne trumpiau kaip 5 metus pasibaigus projektui.

21. Projekto, kurio metu bus kaupiami duomenys, vykdytojai paraiškoje pateikia duomenų valdymo planą. Duomenų valdymo planas projekto eigoje gali būti tikslinamas.

22. Duomenų valdymo planui įgyvendinti projekto laikotarpiu patiriamos išlaidos gali būti dengiamos Tarybos finansuojamų projektų lėšomis ir numatomos projekto išlaidų sąmatoje.

23. Duomenys, kurių pagrindu parengtos Gairių IV skyriuje nurodytos mokslo publikacijos, turi būti atvirai prieinami tuo pačiu metu, kaip ir publikacijos. Šie duomenys turi būti prieinami talpyklose ar publikacijų leidėjų nurodytais kitais būdais, ir susieti su atitinkamomis publikacijomis.

24. Projektų vykdytojams, pateikus motyvuotą paaiškinimą, Gairių nuostatos dėl atvirosios prieigos prie duomenų (ar jų dalies) gali būti netaikomos, jeigu:

24.1. duomenys nebuvo gauti projekto įgyvendinimo metu arba mokslo publikacija nėra paremta originaliais duomenimis, t. y. jie nebuvo surinkti ir (ar) sukurti projekto metu;

24.2. reikia apsaugoti rezultatus, ketinant duomenis panaudoti komercinimo ar pramonės vystymo tikslais;

24.3. duomenų atvėrimas nesuderinamas su konfidencialumo reikalavimais;

24.4. duomenų atvėrimas prieštarautų asmens duomenų apsaugos reikalavimams;

24.5. duomenų atvėrimas trukdytų pasiekti projekto tikslus;

24.6. yra kitų teisėtų priešasčių neatverti duomenų.

VI SKYRIUS GAIRIŲ ĮGYVENDINIMAS IR PRIEŽIŪRA

25. Gairių IV ir V skyriuose pateikiami bendrieji Tarybos atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų principai. Tarybos projektų vykdytojų ir institucijų konkretūs įsipareigojimai nustatomi projektų finansavimo sutartyse.

26. Projektų vykdytojai informaciją apie šių Gairių laikymąsi ir (ar) teises bei technines kliūtis, trukdančias jų įgyvendinimui, pateikia tarpinėse ir (ar) baigiamosiose projektų ataskaitose, nurodydami mokslo publikacijų ir (ar) duomenų vietą talpyklose, metaduomenis, embargo periodus (jei jie taikomi) ir kitą susijusią svarbią informaciją.

27. Taryba, vertindama ataskaitas, analizuoja, kaip laikomasi šių Gairių reikalavimų.

28. Taryba turi teisę reikalauti šių Gairių nuostatų laikymosi įrodymų 5 metus pasibaigus projektui.

29. Už mokslo publikacijų ir duomenų pateikimą talpykloms ir atvirosios prieigos suteikimą (kur tai taikytina), atsakingas projekto vadovas. Pasibaigus projektui, už tolesnį mokslo publikacijų ir duomenų saugojimą ir palaikymą, ir (ar) jų pateikimą talpyklai, atsakinga projektą vykdydžiusi institucija.

⁹ Daugiau apie licenciją – <https://creativecommons.org/licenses/>

30. Nustačiusi Gairių nuostatų nesilaikymo atvejus, Taryba projektų vykdytojams ir institucijoms teikia įspėjimus. Taryba pasilieka teisę sustabdyti projekto finansavimą, jei projekto vadovas ir (ar) institucija nepaiso šių Gairių reikalavimų.

31. Taryba, skirdama finansavimą projektui, pasilieka teisę vertinti projekto paraiškos vadovo įsipareigojimų, įgyvendinant Gairių nuostatas, laikymąsi vykdant ankstesnius projektus.

32. Taryba viešai skelbia savo finansuotų projektų santraukas su nuorodomis į projektų rezultatus, kiek tai neprieštarauja autorių teisėms ir kitų teisės aktų reikalavimams.

VII SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

33. Akademinė tyrėjų laisvė rinktis leidėjus nėra apribojama šiomis Gairėmis, tačiau jie yra skatinami rinktis atvirosios prieigos leidinius.

34. Tyrėjams rekomenduojama rinktis tik geriausius savo srities atvirosios prieigos žurnalus.

35. Rekomenduojama kūrybinių bendrijų CC-BY licenciją naudoti ir toms mokslo publikacijoms, už kurias paruošimo leidybai mokesčiai nebuvo sumokėti. Rekomenduojama, kad visi talpyklose archyvuojami mokslo rezultatai būtų licencijuoti naudojant kūrybinių bendrijų licenciją.
